

AVRUPA BİRLİĞİ POLİTİKAMIZ*

Sunan: Muharrem BALCI, 22.09.2002

Osmanlı, TC, Avrupa Devletler Sistemine Dâhil Olma ve Batılılaşma

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı'dan köklü bir kopuş olduğu iddiasıyla kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti, kendisini Osmanlı'nın tam bir zıddı olarak sundu. Fakat zamanla görüldü ki, Türkiye Cumhuriyeti (örneğin devlet idare etme gelenekleri, devlet-toplum ilişkileri, devlet-din ilişkileri ve ekonomi, iç ve dış siyaset alanlarındaki reflekslerinde ya da mirası gözetmesi gibi) pek çok alanda Osmanlı İmparatorluğu'nu devam ettirmektedir. Devam ettirdiği önemli bir siyaset de, Osmanlı Devleti'nin 1700'lü yıllardan itibaren sürdürdüğü Batılılaşma politikalarıdır.

Başlangıçta batılılaşma yalnızca Batılı devletlerle dönemin siyasi koşulları gereği bir takım ittifak arayışları ve buna uygun olarak da devlet teşkilatının yeni baştan örgütlenmesi olarak anlaşıldı ve uygulandı. Ancak Osmanlı Devleti'nin ilerleyen zamanda gücünü kaybetmesi, batılılaşma politikalarını kendi düşündüğü sınırlar içerisinde tutmasını sağlayamadı ve zamanla, bu tercih İslâm medeniyetinden, İslâm kimliğinden uzaklaşmak ve Batı uygarlık dünyasına katılmak şeklini aldı. Böylelikle, batılılaşma politikası, aynı zamanda, bir medeniyet problemine dönüştü. 16. Yüzyıldan itibaren Müslümanların, yavaş yavaş, Asya okyanusu bölgesindeki ticaretin egemenliğini —Portekiz, İspanya, Hollanda, İngiltere, Fransa gibi— sömürgeci Batılı devletlere kaptırmaları, bu arada zamanla Hindistan'ın sömürgeci devletler tarafından işgal edilmeye girişilmesi ve özellikle de 1798'de Napolyon'un Mısır'ı işgal girişimiyle hızlanan İslâm dünyasının sömürgeleştirilmesi süreci söz konusu medeniyet problemini, başka bir deyişle Batı problemini, tüm İslâm âleminin temel problemi haline getirdi.

Osmanlı Devletinin tüm bir 19. Yüzyıl boyunca uyguladığı iç ve dış politikaları, artık bir *devlet tercihi olarak* kabul edilmiş olan, Batı uygarlık sistemine dâhil olmak ve buna uygun olarak da, devletin işleyişini yeniden şekillendirmek düşüncesi belirlemiştir. III. Selim, özellikle de II. Mahmut döneminden itibaren, divan sisteminden sadrazam ve şeyhülislâmın yetkilerinin tırpanlandığı yeni bir kabine sistemine geçilmesi; eğitimde medrese sisteminden vazgeçilerek modern/laik karakterli kamu hizmetleri sunmak üzere yeni tip bürokrat yetiştirmek için modern-laik eğitim kurumlarının açılması ve zamanla ilk mektepten yüksek okullara kadar tüm eğitim sistemini kapsayan reformların gerçekleştirilmesi; —belki de bütün bunların hepsinin temeli olarak değerlendirilmesi gereken, en azından adli, idari, mülki ve eğitim alanında yapılan diğer tüm reformların değerlendirilmesi için açıklayıcı bir çerçeve sunan— Osmanlı devletinin hukuki ve idari temelini oluşturan *millet* sisteminden vazgeçilerek mevcut sınırlar içerisindeki tüm vatandaşlarını *anayasal bir vatandaşlık* anlayışı içerisinde yönetmeyi amaçlayan bir yönetim anlayışına geçilmesi Osmanlı devlet idarecilerinin Avrupa devletler sistemine dahil olma isteklerinin somut karşılıklarıydı.

Bu siyasete elbette tepkiler oldu. Bu tepkilerin kimi yapılanları “gâvurluk” olarak değerlendiren tepkilerdi. II. Mahmud'un “gâvur padişah” olarak değerlendirildiğini, konuya ilişkin yazılmış ve çok baskı basmış bir kitabın başlığının “Batılılaşma İhaneti” olduğunu hatırlayalım.

* ÖZGÜRDER'in 22 Eylül 2002 tarihinde Eminönü Kültür Merkezinde düzenlediği “AB SÜRECİ VE MÜSLÜMANLAR” konulu Forumda sunulmuş olup UMRAN Dergisinin Ekim 2002 sayısında ve Ekin Yayınlarından çıkan “AVRUPA BİRLİĞİ VE MÜSLÜMANLAR” isimli kitapta Ekim 2002'de yayınlanmıştır.

Kimileri de, yapılanları yeterli bulmamakta ve kendilerinin bu modernleşme-batılılaşma politikalarını daha iyi uygulayabileceklerini iddia etmekteydiler. Zaman içerisinde, akademik çevrelerce Türkiye'nin —nasıl bir şeyse— ilk sivil-aydın hareketi olarak değerlendirilen, tüm üyeleri birer devlet memuru olan ve Osmanlı padişahına hizmet sunan Yeni Osmanlılar gibi muhalefet hareketleri ortaya çıktı.

Ülkedeki özgürlüklerin artması iddiasıyla Tanzimat ve Islahat fermanları çıkarıldı. Özgürlüklerin daha genişletilmesi için parlamento ve anayasa talepleri yükseltildi. 1789 Fransız İhtilali sonrasında Avrupa devletleri arasındaki sömürge elde etme yarışının hızlanması, Osmanlı'nın Batılılaşma politikalarında ve Batı ile olan ilişkilerinde de etkilerini gösterdi. Ülkede siyaset her geçen gün daha çok parçalandı. İngilizci, Fransacı, Rusya yanlısı, Alman yanlısı politikalar takip etmek isteyen devlet adamları ortaya çıktı. Bunlar birbirlerine rakip oldular, birbirleriyle ölesiye mücadele ettiler; fakat hepsi batılılaşma politikalarını sonuna kadar uyguladılar.

Sorular ve Sonuçlar

Bu sürecin bir diğer sonucu da, başlangıçta yalnızca siyasal ittifaklar kurmak olarak düşünülen ve yalnızca askeriye gibi belli kurumlarda yapılan reformlarla sınırlı tutulmak istenen batılılaşma/modernleşme politikaları gittikçe daha geniş çevrelere, zamanla topluma da yansımaya başladı. Halkın yaşam tarzı yavaş yavaş elitler ve eğitim kurumları aracılığıyla değiştirilmek istendi. Savunmasız yargılanmalar ve yargısız infazlar sonucunda idam, hapis, işkence, sürgün gibi cezai uygulamaların da aralarında bulunduğu çeşitli yöntemler kullanılarak yaşam tarzı değişikliğinde başarılı da olundu. Devlet açısından bunun en başarılı olduğu dönem, elbette Türkiye Cumhuriyeti dönemi olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşu esnasındaki bir takım konjonktürel koşullar sayesinde, bu yukarıdan aşağıya inmeceli batılılaşma politikalarını çok daha sert/katı bir şekilde uyguladı.

Neticede Batılılaşma politikalarının sonuçları ne olmuştur ya da batılılaşma politikalarıyla Osmanlı devleti sorunlarına arzuladığı çözümü bulabilmiş midir gibi bir sorunun cevabını bizim vermemiz gerekmiyor. Zira bu sorunun cevabı tarih tarafından verilmiş durumdadır. İslâm medeniyetinden Batı medeniyetine geçiş arzusu doğrultusunda devletin ve toplumun İslâmî kimliğini köklü bir biçimde değiştirmesine rağmen Osmanlı Devleti, Batı devletler sistemine dâhil edilmediği gibi, Batılı devletler tarafından birtakım siyasal taktiklerle onlarca yıl oyalandıktan sonra önce topraklarını, ardından da hukuki ve siyasi varlığını kaybetmiştir. Devlet olarak tarihe karışmıştır. Her zaman hatırdan tutulması gereken husus, Osmanlı Devleti'ni yıkan güçlerin, aydınlarımızın ve devlet idarecilerimizin hayranlıkla izlediği ve de onlarla beraber hareket etmek adına halkına ve değerlerine sırtını döndüğü, zulmettiği aynı Batılı devletler olmasıdır.

Türkiye'de Müslümanların ya da daha özel bir tanımlama olarak İslâmcılığın/İslâmcıların Avrupa Birliği'ne yaklaşımlarının ne olması gerektiği üzerinde düşünürken ülkemizin bu tecrübesini derinlikli bir şekilde bilmemizin son derece elzem olduğuna inandığımız için bu uzun girişi yapma ihtiyacı duyduk. Zira bu süreçte, hepimizin kabul edeceği gibi, bu ülkeye ne özgürlükler geldi, ne de refah. Batı aydınlanmış bir uygarlık değil miydi? Batılılaşsaksak biz de aydınlanmayacak mıydık? Batılı siyaset, hukuk, ekonomi ve eğitim kurumlarını ülkemizde gerçekleştirebilirsek özgürlüğe, refaha kavuşmayacak mıydık? Batılılaşmak özgürleşmek değil miydi?

Batıcı siyaset heveslilerinin yaptıkları propagandanın aslında özü budur. Bu söylemler insanlara hitap ettiler, insanları peşlerinden gelmeye davet ettiler, destek aldılar. Ancak yaşananlar bu propagandanın tam tersi oldu. Özgürlük adına atılan her adım, ülkeyi daha fazla esarete, daha fazla

zulme götürdü. Müslümanlar bu süreçte gerçek anlamda dikkate alınmadı. Siyasetin üretimine ve uygulamasına karıştırılmadı. Fakat ülkenin Müslüman bir ülke olmasından, İslâmi kurumların avantajlarından alabildiğine yararlanıldı. Yani, İslâm bir anlamda Batıcı elitlerimiz tarafından Batıcı, aydınlanmacı, pozitif yeni bir düzenin kurulmasında bir araç olarak görüldü ve kullanıldı.

Ne yazık ki, aydınlarımızın ve devlet adamlarımızın bu siyaset etme ve düşünme biçimi günümüz Türkiye'sinde de aynen geçerlidir: "İzin verildiği kadar Müslüman olabilirsin". "İslâm'ı nasıl ya da ne kadar yaşayacağını sınırlarını sen belirleyemezsin". "Başörtüsü takabilirsin ama Kamu Alanı dışında", "Başörtüsü takabilirsin ama örtünü idarecilerinin istediği şekilde bağlayabilirsin". "Türk siyasetinde yer alabilirsin, ancak katkı maddesi olarak. Kendi adına bir siyaset yürütme izni yoktur". 28 Şubat sürecini, Necmettin Erbakan ve Tayyip Erdoğan'ın başına gelenleri, RP ve FP'nin kapatılmalarını, İmam-Hatip okullarına yönelik politikaları, başörtülü öğrencilerin eğitim haklarının gasp edilmesini ve daha pek çok zulüm uygulamasını bu çerçevede değerlendirmek gereklidir.

Batılı - Batıcı Konsensüsü ve Sonuçları

Farkına varılması gereken bir diğer husus da, bu uygulamaların yalnızca şu anki yöneticilerimizin başarısının altından çıkmadığı gerçeğidir. Bu gerçeğin iki boyutu vardır. Birincisi, bu uygulamaların tarihsel bir boyutu olduğudur. Bütün bu uygulamalar yüzlerce yıllık bir sürece yayılan devletin batılılaşma politikalarının, batıcı düşünme biçiminin birer ürünüdürler. Osmanlı döneminde medreselerin kapatılmamakla birlikte ölüme terk edilmesini, medreselerde okuyan ve mezun olan insanların yalnızca *şeriatla* ilgili alanlarda (ne gariptir ki, o zaman da bu alan, devlet tarafından yalnızca namaz kıldırma, müftülük görevi ya da cenaze kaldırmakla vb. sınırlandırılmıştı) görev yapabilmeleri, mülki idarelerde ya da adli alanlarda görev alamaz duruma sokulmalarıyla bugünkü imam-hatip okullarına ve başörtülü öğrencilerimize yönelik siyasetlerin benzerliği üzerinde daha fazla düşünmemiz lazımdır.

Meselenin ikinci boyutu da, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti idarecilerinin bu uygulamaları Batı ile birlikte hareket etme adına gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bir anlamda girdikleri uluslar arası siyasal ittifaklar, onları mevcut uygulamaları yapmaları doğrultusunda yönlendirmiştir. Batı devletlerini en fazla tedirgin eden şey, kültürel ve dini bir kimlik olarak yüzyıllar boyunca kendisini tehdit eden İslâm'ın varlığıdır. Tüm Batı dünyası, Müslümanların tersine, İslâm'ın gerçek gücünün bilincindedir. Zira ilk ortaya çıkışından itibaren İslâm'ın kendisine neler yaşattığını, neler çektiğini asla unutmadı. Bu bilinç, Batı devletlerinin İslâm dünyasıyla olan ilişkilerinde belirleyici olmuş, İslâm toplumlarını kendi belirleyebileceği ilişkiler içinde tutmaya özen göstermiştir. Bazı Müslümanların iddia ettiğinin tersine tarihinin hiçbir döneminde İslâm'a karşı hoşgörülü olmamıştır.

Dikkatli incelendiğinde, İslâm'a hoşgörülü olduğu düşünülen dönemler çeşitli sebeplerle ve yöntemlerle İslâm'ın pragmatik kullanımından ibarettir. Avrupa olsun, ABD olsun insan hakları, demokrasi vs. gibi söylemleri İslâm dünyasına dayatmaktadırlar, ancak Müslümanların haklarıyla, özgürlükleriyle gerçek anlamda asla ilgilenmemişlerdir, ilgilenmeyeceklerdir de. Türkiye'deki hak ihlalleri ile ilgilenen BM, ABD ve Avrupa kökenli kuruluşlardan hiç biri hukuk sisteminin yapısı ile ilgilenmemişler, aksine hak ihlaline uğrayanların çetelesini tutmuşlar ve tutmaktadırlar. [Türkiye'deki hak ihlalleri ile ilgilenmek gibi bir düşünceleri varsa eğer, başka herhangi bir zahmete katlanmasınlar, İslâm dünyası üzerindeki emperyalist tahakkümlerinden, isteklerinden ve bölgeyi karıştırmaktan vazgeçsinler yeter.]

Türkiye Cumhuriyeti idarecilerinin ve elitlerinin yüzlerce yıllık batılılaşma siyasetlerinin bugünkü safhasında, batılılaşma siyasetini bir *devlet tercihi ve devlet siyaseti* olarak kabul etmelerine karşın bugün AB konusunda farklı tavırlar sergiledikleri, AB'yi isteyenler ve istemeyenler şeklinde bir cepheleşme içine girdikleri görülüyor. AB'ye karşı çıkanların, itirazlarında ne kadar samimi oldukları, iddialarının ne kadar derinlikli olduğu tartışılabilir.

Ancak görünürde karşıtlık, ülküler/idealler ile pratik kaygılar arasındadır. AB'ye karşı çıkanların görünürdeki tezleri, Türkiye'nin bağımsız bir devlet olma iddiasını sürdürmesi gerektiği ve AB'nin isteklerine uygun düzenlemeler yapıldığında Türkiye'nin toprak bütünlüğünün tehlikeyi gireceği şeklindedir. Özellikle Kürt meselesine ve Kıbrıs konusuna yaklaşım bu noktada ayırt edici niteliktedir. AB lehinde olanlar ise, AB'ne girildiğinde özellikle ekonomik ve insan hakları gibi hususlarda AB eliyle devletin ve dolayısıyla toplumun yeniden biçimlendirileceği, dürüst ve adil bir yönetime sahip daha zengin ve daha özgür bir ülke olacağımız iddiasındadırlar. Fakat ilginç olan, dün AB'ye giriş için en önde yürüdüğü halde bu gün karşı çıkanlarla, bu gün AB yanlısı siyaseti savunanların ülkenin siyasi ve ekonomik süper güçlere bağımlı, yolsuzluklarla malul, ekonomisi gerilemiş, halkı yoksullaşmış ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmış olmasından ilk elde sorumlu kesimler olmasıdır.

Avrupa Birliği Projesi Nedir?

Tam da bu noktada, Türkiye'de Müslümanların ya da daha özel bir tanımlama olarak İslâmcılığın/İslâmcıların Avrupa Birliği'ne yaklaşımlarının ne olması gerektiği üzerinde düşünürken konunun ikinci bir temel figürü olan Avrupa Birliği oluşumunu kısaca değerlendirmek gereklidir.

Avrupa Birliği genellikle ABD'ye muhalif nitelikleri olan bir kuruluş olarak bilinir. Ancak AB, temelde İkinci Savaş sonrasında Avrupa uluslarını bir araya getirmeyi, özellikle de Sovyetler Birliği'ne karşı güçlü bir Avrupa'nın varlığını hedefleyen ve başlangıçta ABD'nin de desteklediği bir projedir. Ortak Pazar olarak başlamış, daha sonraları Avrupa Ekonomik Topluluğu ve şimdilerde de Avrupa Birliği şeklini almıştır. Bu birlikle; ekonomik, kültürel, sosyal ve siyasal olarak tek tek Avrupa uluslarını aşkın bir birliktelik kurulmak amaçlanmaktadır. Bir çok araştırmamız ve yazarımız tarafından da ifade edildiği üzere Katolik Hıristiyanlık temellidir. Hatta Kutusal Roma Germen İmparatorluğu'nun sınırlarını hedeflediği belirtilmektedir. Papa'nın 9 Kasım 1982'de yaptığı konuşmada da bu ortak inanç açıkça ortaya konmaktadır:

“(...) Avrupa Birliği, Hıristiyanlık olmadan anlaşılabilir. Avrupa kıtası, medeniyetinin olgunlaşmasını sağlayan ortak köklerini Hıristiyanlıkta bulmaktadır. (...) Hıristiyan inancı, Avrupa kültür kimliğinin önemli bir unsurudur.”¹

Avrupa Birliğinin Anayasal temelini oluşturması beklenen Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın² hemen Giriş kısmındaki ibareler kimlik konusunda aydınlatıcı şekilde aynı bilgiyi vermektedir:

“Ruhani ve manevi mirasının bilincinde olan Birlik.”³

¹ Bkz.: <http://www.haberline.com/avrupa/temelhaklarbildirgesi.htm>

² 13-14 Ekim 2000'de Fransa'nın Biarritz kentinde gerçekleşen AB zirvesinde devlet ve hükümet başkanlarının bilgisine sunuldu ve kabul gördü. 7-8 Aralık'taki “Nice Zirvesi”nde onaylanarak resmîyet kazandı.

³ Temel Haklar Şartı metninin ilk taslağının giriş kısmında “Avrupa'nın dini mirası”na atıf vardır. Fakat sonradan özellikle Fransa Başbakanı ve diğer bazı üye ülke temsilcileri bu atfın metinden çıkarılmasını sağladılar. Bkz.: Mehmet AYDIN, “Avrupa Birliği, Din ve Diyanet”, *İslâmiyat Dergisi, C.IV, Sayı: 1*

Avrupa kimliğini konu edinen Avrupalı yazarlara ait çalışmalarda bu mirasın Antik Yunan, Roma ve modern Avrupa'nın kültürel ve siyasal devrimleri şeklinde tanımlandığı görülür. Hatta kimi çalışmalarda bu Avrupa kimliğine, İslâm'dan önce uzun yüzyıllar Avrupa'nın ötekisi olarak değerlendirilen Yahudiler de dâhil edilmektedir.

Dolayısıyla Avrupa kimliği, başlangıcından itibaren İslâm'ı içermeyen bir kimliktir. Yüzyıllar boyunca kendisini İslâm'a karşı olarak konumlayan ve tanımlayan Avrupa'nın AB projesinde İslâm'ın eşit bir konumda yer almayışı hiç kimseye o nedenle şaşırtıcı gelmemelidir.

Müslümanların AB'ye Yaklaşımları Nasıl Olmalıdır?

Meselenin üçüncü ve konumuz açısından belirleyici olan kısmı ise Müslümanların AB'ni nasıl değerlendirmeleri gerektiğidir. Genel olarak tüm Müslümanlar başlangıcından itibaren batılılaşma politikalarına karşıt bir duruş içerisinde olmuşlardır. Daha önce de belirtildiği üzere II. Mahmud'un tarihimizde "gâvur padişah" olarak anılması, bu politikaların bu camiadan bir yazar tarafından kaleme alınan kitabın başlığında belirtildiği gibi "ihanel" olarak algılanması, MNP-MSP-RP siyasi çizgisinin ifadeleriyle "Hıristiyan Kulübü" gibi nitelermeler bu karşıt duruşun sembolik ifadeleridir. Bunların ötesinde, İslâmcılık düşüncesi, batılılaşma politikaları aracılığıyla, neticede önce devletin ve daha sonra da toplumun İslâmi kimliğinden yoksun bırakılacağı konusunda İslâm dünyasını uyarmıştır. Bu inancın, bu iddianın yanlış olduğunu kimse söyleyebilmiş değildir. Tersine batılılaşmacı çevrelerin zaman geçtikçe belirginleşen düşünceleri ve uygulamaları bu inancı doğrulamıştır.

İslâmcılık da zaten, bu Batılılaşmacı siyasetlerin gelişmesine paralel ve bir anlamda da tepki olarak, devlet adamlarına İslâmi sorumluluklarını hatırlatmak ve devleti yeniden İslâmi özelliklerine büründürmek iddiasıyla ortaya çıkmış modern bir düşünüş biçimidir. Netice itibariyle modern bir ideolojidir. Kaybedilmeye başlanan değerlerin savunusunu yapan, batıcı-pozitivist-aydınlanmacı düşünceler doğrultusunda kaybolmaya yüz tutmuş nesilleri İslâm'a yeniden kazanmaya çalışan, öncelikle de, siyasal bağımsızlığını yitirmiş devletlere ve toplumlara asıllarını hatırlatmaya dönük bir çağrıdır. İslâmcılık Müslüman toplumlara, kurtuluşlarının ancak İslâm'la mümkün olabileceğini hatırlatmakta, devleti ve toplumu İslâmi temeller üzerine yeniden inşa etmeleri gerektiği konusunda gayret göstermeye davet etmektedir.

Ancak özellikle 28 Şubat sonrasında yaşananlar Müslümanların Batı'ya ve Avrupa Birliği'ne ilişkin düşüncelerinde önemli değişiklikler yaratmıştır. Bugün Müslümanlar Avrupa Birliği'ne girmiş bir Türkiye'de yaşamının çok daha iyi olacağını düşünmektedirler. Avrupa Birliği'ne girmenin gerekliliğini dile getiren görüşler iki ana sebep doğrultusunda ele alınabilir:

1. 28 Şubat Sonrasındaki Uygulamalar (reconquista benzeri)

Özellikle 28 Şubat sonrasında İslâmcı siyasetin cezalandırılması, toplumsal kaynaklarının sınırlandırılması ve denetim altına alınması gibi devletin baskıcı politikalarıyla karşılaşıldı. Başörtüsü meselesi, İmam Hatiplerin kimi yasal düzenlemelerle ölüme terk edilmesi, Siyasi İslâmcı olarak değerlendirilen iki partinin kapatılması ve Türkiye Müslümanlarının en köklü siyasi geleneğinin parçalanması bu dönemin belirleyici olayları oldu. Devlet, dini ayrımcılık yapıyorlar diye Müslümanlara yönelik şiddetli bir ayrımcı politika uyguladı. Müslümanları toplumun etkin alanlarının (moda deyimıyla *kamu alanının*) dışına itmek için siyasetler üretti ve uyguladı. Yalnızca başörtülü oldukları için insanlarımızın eğitim, çalışma ve hatta tedavi görme haklarını elinden aldı. Hepimizin çok yakından bildiği daha pek çok baskıcı uygulama, bu dönemin alamet-i farikasıdır.

Onlarca yılda bin bir güçlkle kazanılmış konumlardan vazgeçenlerimiz, 28 Şubat öncesi dönemde geliştirilen siyaset ve düşünme biçimlerini kökten reddedenlerimiz oldu. Bu vazgeçme ve red keyfiyeti, bu dönemde yaşananların sorumlusunun İslâmcılık ve Müslümanların geliştirdikleri siyasetler olduğu anlamına gelmekteydi. Buna bağlı olarak Müslümanların ilk yaptıkları iş, kendilerinin de oluşumuna katkıda buldukları, sorumluluk ve pay sahibi oldukları İslâmcı mirası reddetmek oldu. Başka bir deyişle sorunu, Türkiye'nin sorunlarına çözüm olacağı ümidiyle ürettikleri argümanlarda ve projelerde gördüler. Üretimlerini reddettiler. Dolayısıyla da kendilerini yok saydılar. Dahası çözüm olarak, içeride ve dışarıda başlarına türlü dertler açanların siyasetlerinin pasif bir katılımcısı olmayı gördüler.

Şimdi ise, özünde *toplumsal* olan problemlerimiz, yalnızca *bireylerin özgürlükleri* problemine indirgenmeye çalışılıyor. Müslümanlara dönük baskıları konu edinen çalışmalarda NATO'nun düşman kuvvetler konseptindeki değişikliklerden bahsedilmesine rağmen, nedense problemin bilinçli bir siyasetin ve hem de Batı merkezli bir siyasetin uygulanmasından kaynaklandığı gerçeği atlanıyor.

Tekrar edecek olursak, bu siyaset, yalnızca yerli idarecilerimizin başının altından çıkmış bir proje değildir. Elbette, İslâm'ın onları da tehdit eden yönleri bulunmaktadır. Fakat daha temelde, her tür farklı anlayış ve yaşayış biçimiyle İslâm, başlangıcından itibaren Avrupa ve daha genel bir şekilde ifade edecek olursak Batı dünyası için bir tehdit olmuştur. Bu tehdidin sadece sözde kalmadığı ve tarihte hangi boyutlarda gerçekleştiği de hepimizce malumdur. Batı dünyası bu tehlikenin, tehdidin boyutlarının farkında ve her zaman için de bu tehlikeyi aşmak, bertaraf etmek isteğinde olmuştur. Moda tartışma konularından bir tanesi olan oryantalizm, başlı başına bu tehlikeyi anlama ve aşma çabasının bir ürünü olmaktan başka nedir ki?

Hıristiyan-Yahudi Batı dünyasının İslâm'la ilişkilerini anlamak açısından iki olay çok çarpıcıdır: Birincisi Hıristiyan Avrupa'nın İslâm dünyasına karşı giriştiği Haçlı seferleridir. İkincisi de, bazı Batılı tarihçiler tarafından bu seferlerin bir devamı olarak da değerlendirilen İspanya'dan İslâm mirasının kazınıp atılması anlamını taşıyan *reconquista* [yeniden fetih] siyasetidir. Her iki örnekte de, Batı dünyasının Müslümanlara yaptığı zulümlerin haddi hesabı yoktur. Bunlara sembolik değeri çok yüksek olan bir üçüncü olayı daha eklemek, Batı-İslâm ilişkilerini anlamak açısından çok faydalıdır:

Kudüs'ün yüzlerce yıl sonrasında tekrar işgal edilmesi. Kudüs Batı dünyası için öylesine birleştirici bir semboldür ki, Mehmet Akif'in şahit olduğu bir olay bu gerçeği çok güzel anlatır. Mehmet Akif, bir görevle Berlin'de bulunduğu sırada, Kudüs İtilaf orduları tarafından işgal edilir. Kudüs'ün itilaf devletleri tarafından işgal edildiği haberini alan Alman halkı, İngiliz ve Fransızlarla savaşıyor olmasına karşın bu işgali büyük sevinçle karşılar. Avrupa devletlerinin her birinin ayrı ulusal çıkarları olmasına ve hatta bu çıkarlar uğruna birbiriyle savaşmasına rağmen, Hıristiyanlık ortak mirası bütün bu farklılıkları ortadan kaldırabilmektedir. İbret verici bir durum.

Bugün bir anlamda Batı dünyasının 15. Yüzyılda İspanya'da türlü hile, desise ve zulümlerle gerçekleştirdiği *reconquista* siyasetini tüm İslâm dünyasında gerçekleştirme çabalarıyla karşı karşıyayız. Bu siyaset, yeni bir siyaset de değildir. Modern çağların sömürgeci siyasetinin daha ince bir biçimidir.

Fakat işin garip tarafı, Müslümanların, 28 Şubat sürecinde bu siyasetleri ve siyaset merkezlerini *çözüm* olarak kabullenme noktasına gelmeleridir. İçeriden ve dışarıdan üstün gayretlerle (konsensüs) siyasi ve ekonomik yönlerden diz çöktürülmüş bir ülkenin ölümden kaçırılıp sıtmaya tuttu-

ruhan insanları olarak, bireysel özgürlüklerimizin ilacı olacak diye, sıkıntılarımızın baş kahramanı ve üreticisi Batı dünyasını kurtuluş mercii olarak görmemiz ne ilginç bir çelişkidir.

Reconquista siyasetini tekrar tekrar hatırlayalım: Önce teslim olmamızı istediler, olduk. Yetmedi, dinimizden vazgeçmemizi istediler; döndük. O da yetmedi. Her daim şüphe altında yaşadık. Yüzlerce yıl sonra bile, dönmüş olmalarına rağmen, hala insanlar İslâmi kökenlerinden dolayı baskıya uğradılar. Sonucu hak etmiş olarak, hâkim olanların gözünde *dönmeler* her zaman güvenilir olarak kabul edildiler.

2. ABD Karşısında Siyasi Bir Alternatif Olarak AB

AB'ye girmenin yararlı olacağını düşünenlerimizin tezlerinden bir tanesi de, AB sayesinde ABD karşısında alternatif bir siyaset üretme imkânı elde edilebilecek olması, bir başka ifadeyle, ABD'ye mecbur kalmaktan kurtulacak olmasıdır. Ancak siyasi olayların gelişimine bakıldığında, ABD ya da AB tarafında olmak Türkiye için çok da farklı bir durum ortaya çıkarmamaktadır. Her iki kesim için de Türkiye, bir takım tarihsel ve kültürel özelliklerinden faydalanılarak İslâm dünyasında avantajlar sağlayabilecekleri imkânlar sunmaktadır. Türkiye yöneticileri de bu role adaydır.⁴ Dolayısıyla eğer Türkiye'nin ABD tarafından kullanılacak olmasından rahatsızlık duyuluyorsa, bizi benzer biçimde kullanacak AB'ye de sıcak bakılmaması gerekirdi. Yok eğer, ABD ile AB arasında Türkiye ve İslâm konularına bakışta bir farklılık var ise, bu farklılık çok açık bir biçimde ortaya konulmalıdır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, AB ve ABD nihayetinde Batı dünyasının parçasıdır ve ortak kültürel, dini, sosyal ve siyasi bir mirastan beslenmektedirler. Dolayısıyla, bu dünyanın İslâm'a ve Müslümanlara bakışları, aralarında kimi nüanslar olmakla birlikte, ortaktır; yani düşmancadır. Bu iki dünya arasında bir karşıtlık olduğu ifade edilirken, bu karşıtlığın çok köklü bir karşıtlık olmadığı, bir anlamda Batı dünyası içerisindeki egemenlik elde etme konusundaki bir rekabet olduğu ve hangi güç egemen olursa olsun, genelde İslâm dünyasını, özeldede ise Türkiye'yi bekleyen akıbetin pek de farklı olmayacağı bilinmelidir.

Ancak, bütün bu gerçeklere karşı elbette ki Türkiye, AB ve ABD arasında küçük de olsa var olan farklılıklardan alabildiğine yararlanmanın yollarını aramalıdır. Ama bu arayış, bağımsız politikalarla ve hedeflerle olur. Eğer bu karşıtlıklardan faydalanmak üzerine kurulu bir siyasetle ne elde edilmek istendiği ve nereye varılmak istendiği konusunda Türkiye net bir siyasete sahip değilse, siyasetizlikle nitelenebilecek bu kararsız süreç, Türkiye için bir zaman kaybindan, süreç içerisinde gittikçe daha çok artan bir baskıya maruz kalmasından öte bir getirisi olmayacak ve kendisinden yapması istenilenleri istemeye istemeye de olsa —belki de daha önceki koşullardan daha olumsuz koşullar altında— yapmak zorunda kalacaktır. Daha şimdiden bu olguyu yaşamaktayız

Benzer bir değerlendirmeyi Müslümanlar için de yapabiliriz. Türkiye AB'ye kabul edildiğinde, ülkeye geleceği varsayılan özgürlükler ortamında ne yapılmak istendiği konusunda Müslümanların bir düşüncesi var mıdır? Bugün yaptıklarından farklı neler yapmayı düşünmektedirler? Bugün yapamayıp da o gün yapabilecekleri düşündükleri şeyler nelerdir? Bu sorulara verilecek cevaplar gerçekten merak konusudur. Birtakım değişiklikler olacağı muhakkaktır. Fakat Müslümanların bu değişime zihnen ne derece hazır oldukları tartışılmalıdır.

⁴ Nitekim Türkiye, Ulusal Programının hemen başlangıç kısmında, “Bir AB üyesi olarak demokratik ve lâik Türkiye modelinin, Avrasya'nın çağdaşlaşma yolunun genişletilmesinde etkili olacağını” taahhüt etmektedir.

Türkiye'nin toplumsal, kültürel ve siyasal özelliklerinin, kurumsal geleneklerinin kurumsal ve ilişki bağlamında sağlıklı bir şekilde anlaşılmadığı, Türkiye'nin uluslar arası siyasetle ilişki düzeyinin yeterince değerlendirilemediği, Avrupa Birliği ve ABD'nin özelde Türkiye, genelde Orta Doğu ve İslâm dünyasına yönelik siyasetlerinin özelliklerinin ve amaçlarının, bu siyasetlerini gerçekleştirmek için kullandıkları yöntem, araç ve ilişki biçimlerinin derinlikli bir biçimde tartışılmadığı ortamda yukarıda sorulan sorulara verilecek cevaplar pek tatmin edici olmayacaktır. Özellikle de tüm bu değerlendirmeler ışığında, *resepsiyon veya uyum* şekillerinden hangisiyle gerçekleştirileceği belirsiz hukuki düzenlemelerden çıkacak sonuçlara ilişkin öngörüsüzlük, Müslümanları AB sürecinde çirak çıkmaları sonucuna götürecektir.

AB, Egemenlik ve Ümmet Bilinci Sorunu

Meselenin bir başka boyutu da, Türkiye'ye ilişkin algılayışımızdaki muhtemel değişimlerdir. AB'ye girmiş Türkiye, İslâmi köklerinden, İslâmi mirasından, İslâmi iddialarından tümüyle vazgeçmiş bir Türkiye olacaktır. Türkiye'nin elitlerinin böyle bir iddiası elbette hiç olmamıştır. Ancak bir ülke, bir vatan olarak Türkiye İslâm'a aittir. Hem de basit, sıradan bir toprak parçası değildir burası. Öyle ya da böyle, yüzlerce yıl Batı'ya kök söktürmüş bir topraktır. AB'nin Türkiye'den istediği tavizler de, gerçekte, Türkiye'nin tüm bu mirasından ve iddialarından teker teker vazgeçmesinden öte bir şey değildir. AB'ye kabul edilmeyi şiddetle arzulayanlar, neticede, tüm o cilalı büyük Türkiye hülyalarından da uyanmak zorunda kalacaklardır.

Türkiye'nin AB'ye kabul edilmesi, Türkiye'nin bir kısım hukuki, siyasi, kültürel ve ekonomik egemenlik haklarını daha üst bir kuruma devretmesi anlamına gelmektedir. Zira AB ile entegrasyon süreci en hafif ifadeyle, “Entegrasyona katılan ülkelerin iç politikalarında da bir çok değişimi beraberinde getirdiğinden ulus-devlet ve ulus-üstü kurum diyalektiği bu süreçte karşılaşılan en önemli sorunsallardan biridir. Bu diyalektik çoğu zaman ulus-devletlerin geleneksel anlamdaki egemenlik anlayışından ödün vermeleri gerekliliğini de beraberinde getirmektedir. (...) Her ne kadar AB hala devletlerarası işbirliğine dayalı bir örgüt yapısına daha yakınsa da AB içinde ulus-devletleri aşan somut siyaset üretme forumlarının kurulmaya başlaması AB'nin ulus-üstü bir kuruma doğru evrilme yolunda olduğunun göstergesidir.”⁵

Esasen AB, “egemenlik paylaşımı”nın hedeflendiği bir uluslarüstü bütünleşme modelidir. Burada “uluslarüstü bütünleşme”den kastedilen, bir “yetki devri” yani “yasama, yürütme, yargı” yetkilerinin bir bölümünün AB kurumlarına devridir. O halde bir çok Avrupa ülkesinde yapıldığı gibi, Anayasanın 6. Maddesindeki “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir” hükmü yeniden düzenlenerek, “Türk Milleti egemenliğini anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır. Türkiye Cumhuriyeti'nin taraf olduğu milletlerarası topluluk ve kuruluşlara ilişkin antlaşmalar bakımından Türk Milleti egemenliğini, diğer milletlerle birlikte ve eşit şartlarda, bu topluluk veya kuruluşların yetkili organları eliyle kullanır” şeklinde değiştirilmesi gerekecektir.⁶

Zaten süreç içerisinde gerçekleştirilen anayasanın kimi maddelerindeki değişiklikler ve çeşitli alanlarda Türk hukuk mevzuatını AB mevzuatına uyumlu hale getirmeye yönelik uyum yasa paketlerindeki —uluslararası tahkim ve azınlık vakıfları ile ilgili düzenlemeler v.b.—bazı değişiklikler de nihayetinde söz konusu değerlendirmelerimizi haklı kılmaktadır.

⁵ Ramazan KILINÇ, <http://www.liberal-dt.org.tr/at/at-rk.htm>

⁶ Betim Emrah ODER, “TÜRK HUKUKUNUN AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNA UYUMU, Açıklamalar, Değerlendirmeler, Öneriler”, (Proje) İst. Ün. Araştırma Fonu Proje No: GP-17/07.03.2000, s. 37.

Ayrıca, Sosyal Demokrat Halkçı Partinin Anayasada Değişiklik Önerilerinde 6. Madde için önerdiği değişiklik de aynı mahiyettedir. Bkz : ODER, a.g.m. s. 35.

Müslümanların bu yeni düzenlemelerin nerelerinde yer aldıkları ya da bu yeni düzenlemelerin İslâmcılık için neler getirdiği üzerinde dikkatle durulmalıdır.

Eğer AB mevzuatını Türkiye’de de geçerli kılmaya dönük bu girişimler bağlamında, hala Türkiye’nin “laik”liğinden ve —nasıl oluyorsa— “laik Müslüman bir ülke olarak model olmak” gibi (bkz.: 4 numaralı dipnot) garaip bir özelliğinden defaten bahsediliyor ve bu değerlendirmeler ileriye dönük bir adım olarak AB çevrelerince kabul görebiliyor ise, buradan Müslümanlar için henüz bir şeylerin değişmediği anlamı çıkmaktadır.

SONUÇ

AB gibi onlarca yılı, hatta yüzyılları aşan tarihe sahip bir mesele, çok daha derinlikli bir biçimde tartışılabilirdi. Bu kadar önemli bir konuda aydınlarımız, düşünürlerimiz değişik sivil toplum kuruluşları bünyesinde ve her türlü yayın organında görüşlerini bilimsel verilerle ifade edebiliydiler. Oysa Türkiye’de meseleler son derece gündelik düzlemde tartışılmaktadır. AB, televizyonlarda, gazetelerde arzı endam eden aydınlarımız ve gazetecilerimiz tarafından da benzer bir sıklıkta tartışılıyor. Yani, bu sıklık sadece Müslümanlar için söz konusu değil. İslâmi duyarlılığı olmayanlarda durum daha da vahim. Türkiye, sanki hasbelkader birisinin elinde kalmış bir *şirket* gibi değerlendirilmekte ve mesele çoğunlukla ekonomik boyutuyla sunulmaktadır. Bu sunuş, elbette, AB yanlısı kampın meselenin bazı noktalarını propaganda yapmak amacıyla ön plana çıkarmaya dönük pazarlama tekniklerinden kaynaklanmaktadır. AB’ye girildiğinde bu şirketin – her nedense- birden bire çok daha karlı bir işletme haline geleceği iddia edilmektedir. Oysa AB meselesi tartışılırken Türkiye *ekonomik bir birim* olmaktan öte bir şekilde ele alınmalıdır. Türkiye bir vatandır. Acılarıyla, sevinçleriyle, zaferleriyle, mağlubiyetleriyle harmanlanmış bir kimliği vardır.

Benzer bir çelişki Müslümanların önünde de durmaktadır. Özellikle şu sorulara öncelikle cevap verilmelidir:

“AB, İslâmcılık anlayışının/ideolojisinin prensipleriyle ne kadar örtüşmektedir?”

Yukarıda da bahsedildiği üzere, tarihsel olarak, İslâmcılık Avrupa’nın İslâm dünyasındaki ilerlemesine bir tepki olarak gelişmiştir. Tezlerini bu tarihsel süreçte ve ilişkiler bağlamında geliştirmiştir.

Avrupa Birliği’ne girmek, bu iddiaları nasıl etkileyecektir?

Bu anlamda, *toplumsal hedeflerle bireysel özgürlükler* arasındaki dengenin nasıl kurulacağı üzerinde kafa yorulmalıdır.

Bununla birlikte ve her halükarda asıl mesele, AB ile birlikte oluşacağı düşünülen özgürlük ortamının neler getirebileceği değil; birincil olarak Müslümanların bu (özgürlük getireceği düşünülen) süreci ne kadar kavrayabildikleri ve saniyen söz konusu *özgürlükleri* ne kadar göğüsleyebilecekleridir.

Türkiye İslâmi Hareketi, geniş yapılanmalarının ve günöbirlik düşünenlerinin pragmatik kaygıları ön plana çıkarmasına rağmen, özgün çalışmaları ve derin öngörüsü bulunan aydınlarının öncülüğünde bu devasa sorunun da üstesinden gelebilecek olgunluğa ulaşacaktır. ÖZGÜRDER’in bu organizasyonunu bu acıdan teşekküre layık bir başlangıç olarak almak ve devam ettirilebilir olarak görmek mümkündür. Sonrası, diğer sivil toplum kuruluşlarımızın da katılımlarıyla...